

מראי מקומות - בבא מציעא ק"ה

(ב"ק, כ"א, כ"ה) דלכאורי' אפי' אם חולקים יהי' תלוי במזל דתרי, דאם יהי' הרוחה יהי' הפסד והרוחה לשניהם, ואם יהי' הפסד יהי' הפסד לשניהם. ובתחלה תי' דכיון דכ"א יש לו שיעור ריוח והפסד לעצמו, א"כ בזה נחשב שפיר דכ"א תלוי במזל שלו. ושוב כ' דבכלל מזלא דבי תרי הוא שניהם בסיבה אחת, ואם הן בתרי עיסקא, א"כ צריכינן לב' סיבות, אף שכל סיבה לטובה היא טובת שניהם, אבל פעמים אינן זוכין לב' מאורעות לטובתן, ואם הי' רק סיבה א' היו זוכין לאחת, ולכן שפיר טען דמזלא דבי תרי עדיף.

(ה) **חטי דארעאי בעינא** - ביאר האילת השחר, דהטענה הוא משום דרוצה אדם בקב שלו וכו'.

(ו) **דא"ל בזרא דנפל נפל** - כ' בחי' הר"ן דאיכא מ"ד דאע"ג דאידיחי לי' טעמא דחיטא מארעאי בעינא, הנ"מ לומר דבמתני' לאו משום האי טעמא נתן הכי אלא משום בזרא, דאותו טעם כולל יותר, אבל ודאי טעמא דחיטי מארעאי קא בעינא הוא ג"כ טעם אמת, ומצי מעכב אפי' בחכירות, ולא מצי למימר לי' זבינא לך חיטי משוקא. אבל הר"ן עצמו חולק ע"ז, וס"ל דנהי דכל היכא דאיכא חיטי בקרקעיתו יכול לומר חיטי מארעאי בעינא, אפ"ה לא כל הימנו שיכוף אותו להיטפל בקרקע כדי שיתן לו בחכירותו חיטי מארעי' דוקא. **ונח' האחרונים** בגדר הדבר, **הרמ"א** (חו"מ שכ"ב, ב'), כפי מה שהאחרונים מבינים בדבריו, ס"ל דכל זה דאינו יכול להכריחו לעבוד הוא רק בחוכר, דאז, אם אין שום תבואה בהקרקע, יכול החוכר לומר שיקנה לו חטים מן השוק, אבל במקבל, יכול להכריחו לעבוד. וע' בט"ז שם שהרבה להק' על הרמ"א, וכ' שאין שום חילוק בזה בין קבלן לחוכר, דהא מצינו דגם קבלן שאינו עובד, שמין מה שהשדה הי' ראוי לעשות, וחייב לשלם כן, ולכן אין יכול להכריחו לעבוד. ובביאור שי' הרמ"א, כ' **הערוך השלחן** (שם, ה') דס"ל דיכול בעל הבית לטעון דאינו מחויב לסמוך על השומא,

(א) **טרח ומליי' ולא אודעי'**, לא מצי אמר לי'... **משום דא"ל להכי טרחת למליותי'** - הק' החי' הר"ן, בלאו האי סברא נמי, הרי אמרי' לקמן דרווחא לקרנא משתעבד, דהיינו דאי איכא פסידא יש למליי' מיני', וא"כ מ"ש הכא דצריך להאי סברא דלהכי טרחת למליותי'. ותי' דשאני הכא, דאכתי ליתא לשום רווחא, ומשו"ה, אי בעי מצי א"ל לא בעינא לאיעסוקי בי' אא"כ פלגינן בכל חד וחד כדיני', דהא אפי' אתנו מעיקרא וקבעו זמן, לא גרע מפועל דקיי"ל דיכול לחזור בו אפי' בחצי יום. אבל בההיא דבסמוך דאיתא לרווחא, אשתעבד לי' לקרנא, ולכן אע"ג דבעצם יכול לחזור בו אפי' בחצי יום, מ"מ לאו כל כמיני' למפלגי' לרווחא מקמי זימני', דלקרנא משתעבד.

(ב) **הני בי תרי דעבדי עיסקא בהדי הדדי, וכו'** - פרש"י דמיירי בב' קבלנים שקבלו עיסקא מבעה"ב בשותפות שימכרוהו וכו'. והעיר הנמוקי יוסף (סג. בדפיו) אהא דלא פי' דהגמ' מיירי בב' שותפין שעשו עיסקא בהדי הדדי, ונקט דוקא ציור דב' קבלנים שקבלו עיסקא מאחר. וביאר דבב' שותפין, באמת יהי' הדין דיכול כ"א למיפלג כל זמן שירצה, והיינו משום דלא גרע מפועל שיכול לחזור בו, ואם הוא אינו משתעבד, נכסוהי לא משתעבדי טפי, דמכוחו משתעבדי, ולכן נקט דוקא דמיירי בב' קבלנים, דהרווחא משועבד להדדי. אולם ע' ברמ"א (חו"מ קע"ו, כ"ג, בביאור הסמ"ע שם) שכ' דבין שותפין עצמן, ובין קבלנים שקיבלו בשותפות, אין יכולים לחזור בלא רצון חבירו [ולכאורי' היינו משום דס"ל דהגמ' כאן מדבר בין שותפין ממש ובין בקבלנים שקיבלו בשותפות].

(ג) **ואי א"ל הב לי פלגא רווחא ופלגא קרנא, א"ל עיסקא להדדי משועבד** - ביאר החזו"א (ב"ק כ"א, כ"ה) דחי' בזה הוא, דיש מקום לומר שנשתעבדו רק נגד בעה"ב אבל לא זה לזה, ושפיר יכול לומר נחלק וכל א' מאתנו יעסוק פלגא, וקמ"ל שגם משועבדין זה לזה.

(ד) **ואי א"ל נפלוג רווחא ונפלוג קרנא וכו', א"ל לא, מזלא דבי תרי עדיף** - הק' החזו"א איש

וע"ע בשטמ"ק בשם הראב"ד דביאר דמה שב"ש מטמאין, אע"פ שאינם ראויים לאכילה כ"כ, היינו משום שאין אדם טורח בהם לבור אותם, והם נאכלים עם האחרים, או מכניסין אותן עם האחרים לבית הבד.

(ז) **ר' נחמן בר יצחק** אמר מהכא- כ' ההג' יעב"ץ דמה שלא הי' ניח"ל בקרא דובני פריצי עמך וגו', היינו משום "דאי מהתם, דלמא שבחא הוא שמתנשאין להעמיד חזון, אלא שנכשלו".

(א) **עלו באילן שכוחו רע.. טמא- פרש"י**, דנמצא דכח העליון נשען על התחתון, וטמא. וע' בפ"י הרא"ש (זבים ג', א) שכ' שכל אלו שנשנו בהמשנה שם טמאים מדרס. אולם ע' ברמב"ם (משכב ומושב ח', ז') שהביא דין זה וכ' דטמא משום שכיון שהן מתנדנדין בהן, הרי כאילו הסיט הזב את הטמא שעמו, ולכן טמא טומאת היסט.

(ב) **כל שאין בעיקרו לחוק רובע-** הק' החזו"א (ליקוטים לב"מ סי' כ', לסוגיין, עמ' רנד), איך שייך לעשות שיעור כזה, הרי יש אילנות שטבעם קשה, ויש שטבעם רך, וגם באילן א' אין כל הזמנים שוים, יש זמן שהוא יבש וקשה, ויש זמן שהוא לח ורך, והעיקר הוא אם נכפף או לא, ומה צריך שיעור לזה בכלל. וכ' דחכמים גזרו וקבעו שיעור, ואפי' אם הוא אומר ברי לי שלא הי' מתנועע, מ"מ הרי חכמים גזרו טומאה עליה [ולכאור' אם יש בה שיעור לחוק רובע, ומ"מ נכפף, לכאור' פשוט הוא דמ"מ טמא, ורק החזו"ל החמירו במקום שאין בו שיעור, אף במקום שאין נכפף].

(ג) **על האדם ועל הבהמה שכוחן רע, טמא-** מלשון המשנה משמע שיש ב' ציורים, או דא' הולך על האבנים שאינן תקועות וקבועות, ובזה אמרי' דאולי הסיט עצם ע"י הא דהסיט האבנים, ומי שרוכב על אדם או בהמה שכוחו רע בבית הפרס רגיל, חיישינן שמא ע"י כוחו של הרוכב הסיט עצמות, וכ' המהרש"א שכ"כ הרמב"ם. אולם דייק המהרש"א מפרש"י דלא פי' כן, אלא דגם ציור דרוכב הוא דרכב על האבנים, ופי' המהרש"א, דס"ל לרש"י דעיקר החשש בהליכת בית הפרס הוא שמא יגע בעצמות, וזה לא שייך על ידי הרוכב. ולכן לא שייך

ולכן חייב האריס לעבוד, משא"כ בחוכר, דאין שומא בכלל, אלא הוי דבר קצבה, אין סברא דיכול להכריחו משום סברא זו גרידא דחיטי בעינא.

(ז) **ארי" מה קצבה בכרי-** בביאור דעת ת"ק דס"ל דהשיעור הוא כדי להעמיד כרי, כ' התפארת ישראל (יכין כ"ז) דכיון דסכ"ס הו"ל סאתיים (לחד מ"ד) הפסד מרובה, א"כ י"ל דעל דעת זה לא אחכרי'. וע' במגיד משנה (שכירות ח', י"ב) שכ' דפחות מכאן אינו מקיים "ואעמיד", ומשמע דמה דחייב לעשות כשעושה כרי הוא משום דהא כתב ל"י "ואעמיד" (וכן משמע מהשטמ"ק לקמן קה: ד"ה ולענין). וע"ע לקמן בשם החכמת מנוח בזה.

(ח) **איתמר, לוי אמר שלש סאין, וכו'- ע' בחכמת מנוח** דכ' דלכאור' נראה דלוי ודבי ר' ינאי חולקים על ר' יוסי בר חנינא דס"ל דהשיעור הוא שתעמוד בו הרחת, דאם באים לפרושי מילתי', א"כ הו"ל מילתא דיכולים למודדו, ואין שייך בה פלוגתא. א"נ, י"ל דא' מהם בא לפרש ר' יוסי בר חנינא, והשני פליג עלי'. ועוד צידד דאולי לא נח' בשיעור הכרי בכלל, אלא דבאו לומר דדין כרי אינו נאמר לכל שדות, אלא לוי אמר דשיעור כרי נאמר דוקא לשדה שצומח בה תבואה ג' סאין, אבל שדה גדולה או קטנה מזה יש בה שיעור אחר, ודבי ר' ינאי ס"ל דשיעור ב' סאין הוא, אבל אי"ז ענין לשיעור דריב"ח כלל.

(ט) **פריצי זיתים וענבים, ב"ש מטמאין וב"ה מטהרין-** בביאור מחלקותם, כ' התפארת ישראל (עוקצין ג', ו', יכין אות נ"ג, נ"ד), דב"ש ס"ל דכיון דעכ"פ יש בהם שמן, הרי הם מקבלים טומאה. וב"ה סברי דכיון דאין אדם מטריח עצמו להוציא שמן, א"כ אי"ז נקרא אוכל לענין קבלת טומאה. ובמשנה אחרונה פי' דב"ש ס"ל דכיון דראויים הם לבהמה, א"כ סגי בזה לקבלת טומאה. וב"ה סברי דכיון דמעולם לא היו מיוחדים לאכילת אדם בעינייהו, דמעיקרא היו מיוחדים רק לסחיטה, א"כ עכשיו דאין סוחטים אותם (דאין בהם כ"כ שמן ואינו כדאי), רק נותנים לבהמה, לא סגי בזה לקבלת טומאה.

דמדברי רש"י משמע דד' סאין הם כפי כל כור של תבואה שנצמח בחלק זה של השדה, וכמו שפי' תוס'. אבל לפי"ז ק' מה שהביא רש"י כדאי' בחצר המשכן, דמשמע בכל התלמוד דשיעור זה הוא דחצר המשכן בשיעור כור זרע קמיירי, ולא בכור תבואה (וע"ע בתוס' ר' פרץ שהבין שכוונת רש"י על כור זרע, והק' דא"כ מ"ש אם קרקע שמינה הוא או לא, ולכן כ' לפרש כתוס'). וכ' ליישב דכוונת רש"י הוא דע"י שיעור של חצר המשכן יכולים לחשב ג"כ שיעור של כור תבואה. דהיינו, דכיון דמשערינן דע"י ד' סאין של זרע יכולים לצמוח כור תבואה, נמצא דשיעור זרע הוא קרוב לשמינית של התבואה הנצמח. וא"כ, יש לשער ע"פ חצר המשכן דשיעור של צמיחת כור תבואה הוא קרוב לשמינית של חצר המשכן.

(ז) ועדיין תיבעי לך, למפולת יד או למפולת שוורים, תיקו- פי' המהרש"ל, דאין שאלת הגמ' במדת השדה, דלעולם מדת השדה של בית כור הוא תלוי בחשבון של חצר המשכן, דהיינו חשבון שהיו זורעים במפולת יד. אלא שאלת הגמ' הוא באותה בית כור, האם הוא נזרע במפולת יד או במפולת שוורים. דהיינו, דאם הי' נזרע במפולת שוורים, א"כ הרי יש בה תבואה הרבה, לפי שנזרע היטב, ורק משו"ה בעי ד' קבין לשיעור לקט, אבל אם הי' זרוע במפולת יד, שמא לא בעי ד' קבין. אבל ע' במהרש"א, שהק' על המהרש"ל, דאם נזרע טפי מכור זרע ע"י השוורים, א"כ למה יהי' נקרא בית כור. ועוד, מי הגיד להמהרש"ל דהשיעור הוא ע"פ זריעת בני"א ולא זריעת שוורים. ולכן פי' המהרש"א באו"א, דהשאלה הוא לגבי שיעור קרקע גופא, דהיינו, כשחז"ל שיערו הת"ק אמה וכו', האם היתה אותה שיעור במפולת ע"י אדם, אבל במפולת שוורים יהי' צריך ד' קבין אפי' בפחות מבית כור זרע, דאז יכולין לזרוע טפי, וא"כ יש בה תבואה טפי, או אדרבה, שיעור הקרקע הוא מיוסד ע"י זריעת שוורים, אבל אם זורעין בני"א אותה שיעור קרקע, לא יהי' צריכין אף ד' קבין לקט.

(ח) אם מכת מדינה היא, מנכה לו מן חכורו- ביאר החזון איש (ב"ק כ"ג, י) דמה שמנכה

חשש הרוכב אלא במקום שיש שם אבנים שאינם תקועות, דשם החשש הוא בשביל היסט, ולזה יש לחוש שמא נעשה ע"י הרוכב.

(יד) על האדם ועל הבהמה שכוחן רע, טמא- הק' תוס', אפי' אם אין כוחו רע, שאין יכול להסיטו, אמאי טהור, הלא יטמא תחתון לעליון. ועוד, הרי טומאה בחיבורין הוא. ותי' דהתחתון נכרי, דאינו מקבל טומאה, ולכן גם אין שייך בו חיבורין, או דהי' לובש כמה בגדים, ע"ש. אבל הריטב"א ישנים כ' לחדש דמה דאמרי' דטומאת חיבורין מטמא, היינו רק בטומאה דאורייתא, אבל בטומאה דרבנן, כבית הפרס, מעולם לא חידשו שנטמא בו טומאה בחיבורין.

(טו) משום דבי שילא אמרו, אפי' מטפחת שלהן אסור להניח על הראש שיש בו תפילין- ע' בב"ח (או"ח מ"א, ג'), שהביא מח' ראשונים לבאר דברי דבי שילא. דדייק מרש"י והרמב"ם דס"ל דבי שילא חולק על דבי ינאי, דס"ל דרק ד' קבין אסור. אבל הביא דהרי"ף והרא"ש הביאו לכל המימרות, משמע דכולם אליבא דהלכתא. ולכן כ' שיש ג' חילוקי דינים- א) לכתחלה אסור להניח שום דבר לשם משאוי, דגנאי הוא לתפילין. ב) בדיעבד, אם כבר הניח שום משאוי שהוא פחות מד' קבין, אין צריך להסיר התפילין או המשאוי, ויכול לנושאו עד מקום שצריך לנשאו. ג) אם הוציא זבל, ואפי' הוא פחות מד' קבין (או משאוי שהוא ד' קבין), הרי צריך להסיר התפילין מעל ראשו מיד, שהרי נוהג בתפילין מנהג בזיון. וע"ע בבית יוסף שם שהביא מהמהר"י אבוהב דכ' לחלק בין מה הי' על ראשו מעיקרא, דאם היו התפילין על ראשו מעיקרא, אז אין מניחין לו להניח שום דבר שם עם התפילין. אבל אם הי' המשוי שם מעיקרא, אז אין מטריחין אותו להסירו מעל ראשו אם אינו רוצץ התפילין. והדרכי משה שם כ' לחלק בין אם דרכו להניח אותו דבר על ראשו או לא, דאם דרכו, אז מותר להניח אם אינו ד' קבין, ואם אין דרכו, אז אסור אם הוא רבעא דרבעא דפומבדיתא.

(טז) ארבעה סאין לכור- פרש"י, לבית קרקע כור, והוא אלף וחמש מאות וכו'. וכ' המהרש"א,

לו אם מכת מדינה הוא היינו או משום דהוי כתנאי, או דהוי כהשכיר לו דבר שלא הי' לו, שהיתה לו שדה שאינה ראוי' לקצור ממנו התבואה, ואם לא הי' מכת מדינה, אז היינו אומרים דהוי כמזל של החוכר דגרם, אבל אם הי' מכת מדינה, א"כ נחשב כחסרון בהשדה. ויש לשאול, מהו סברת ר' יהודה דאם קיבלה הימנו במעות אינו מנכה לו מן חכורו, ואפי' אם מכת מדינה הוא. ופרש"י, דהיינו משום דעל המעות לא נגזרה גזירה, ועל כן אמרי' דלא עליה היתה פורענות זו. ובשלמא לפי הצד של החזו"א דהוי כתנאי, י"ל דבכה"ג לא התנה, דאמרי' דהגזירה לא הי' על המעות, ולכן אי"ז נכלל בהתנאי. אבל אם אמרי' דהו"ל כשדה שאינה ראוי' לקצור ממנה, כיון דמכת מדינה הוא, א"כ מה לי אם קיבלה הימנו מעות או תבואה, סכ"ס הרי הוא מחמת מכת המדינה, וצ"ע. **וע"ע במעיני החכמה** דביאר דטעם דר"י הוא משום דמה דיכול לנכות לו מן החכירות בכלל, היינו משום דאמרי' דהחכירות היתה ליתן לו תבואה מן השדה, וכאן הרי אין מה ליתן לו. אבל היכא שאינו מכת מדינה, אז אמרי' דהוי מזל של החוכר, ולכן אינו יכול לנכות לו. וא"כ, היכא דהחכירות הוא ליתן לו מעות, א"כ ודאי אינו יכול לנכות לו מן החכירות, שהרי קנה ממנו השדה, ומהכ"ת שלא יהא צריך לשלם שכירותו משום דהי' מכת מדינה, ולכן ס"ל לר"י דאין מנכה לו.

ט) ה"ד מכת מדינה, אר"י, כגון דאישדוף רובא דבאגא, עולא אמר, כגון שנשתדפו ארבע שדות מארבע רוחותיה- בביאור מחלקותם, פי' הכוס הישועות דאפשר דנח' באיך דנין מכת מדינה, ר"י ס"ל דמכת מדינה נידון כפי אנשי המדינה, וא"כ, אם הי' מכה ברוב אנשי העיר, זה נקרא מכת מדינה, דהי' מכה באנשי אותה העיר. אבל עולא ס"ל דתלוי במקום, לא באינשי, וא"כ אין לדון בעיר, אלא באותו מקום שהוא, ואם הי' מכה בד' רוחותיה, א"כ ע"כ דבאותו מקום אי' מכה, ונקרא מכת מדינה.